

3. IAS 36 «Impairment of Assets» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/uk/2013/IAS36.pdf>.
4. IAS 40 «Investment Property» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/uk/2013/IAS40.pdf>.
5. IFRS 13 «Fair Value Measurement» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/uk/2013/IFRS13.pdf>.
6. П (С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість»: Наказ Міністерства України від 02.07.2007 р. № 779.
7. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства України від 28.03.2013 р. № 433.
8. Давидюк Т.В. Бухгалтерський облік операцій з інвестиційною нерухомістю: порівняльний аспект / Т.В. Давидюк, О.І. Міронова // Матеріали Відкритої міжнародної Інтернет-конференції «МСФЗ: дослідження, наука, практика, імплементація» 13.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://konf.amsfo.com.ua/buxgalterskij-oblik-operacij-z-investicijnoyu-nerухомістю-porivnyalnih-aspekt/?fdx_switcher=true.
9. Онищенко В.О. Облік у зарубіжних країнах / В.О. Онищенко, М.І. Бондар, В.В. Дубовая. – Полтава: ПолтНТУ, 2014. – 572 с.
10. Шевченко В.М. Економічний зміст інвестиційної нерухомості у нормативно-правовому забезпеченні / В. М. Шевченко // Ефективна економіка. – 2015. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4136>.
11. Річна фінансова звітність ПАТ «ЕЛЕКТРОПРИЛАДПОСТАЧ» за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elpp.com.ua/news/richna-finanova-zvitnist-pat-elektropriladpostach-za-2014-rik/>.
12. Річна фінансова звітність ПАТ «МАРС» за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mars.pat.ua/emitents/reports/year/2014>.
13. Річна фінансова звітність ПАТ «ТРАНС-ОБОЛОНЬ» за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trans-obolon.com.ua/Report_2014.html.
14. Річна фінансова звітність ПАТ «Кривбастехнопром» за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://patktp.com.ua/index.php/akcioneram/rozkryttia-informatsii/richna-rehuliarna-informatsiia/richna-informatsiia-za-2014-rik>.
15. Річна фінансова звітність ПАТ «Холдингова компанія «ЕКО-ДІМ» за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://holding.eko-dim.com/i/files/zvit_2014.pdf.
16. Річна фінансова звітність ПАТ «КОНОТОПМ'ЯСО» за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://konotopmeat.pat.ua/emitents/reports/year/2014>.

УДК 657.471:061.5

Зелінський А.Ю.*аспірант кафедри бухгалтерського обліку та аудиту
Одеського національного економічного університету*

ДО ПИТАННЯ КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ

У статті досліджено проблеми оцінювання трансакційних витрат на мікро- та макрорівнях. Проаналізовано різні підходи до кількісного та тенденційного вимірів трансакційних витрат; розглянуто існуючі методики оцінювання як на окремому ринку, так і економіки в цілому. Доведено актуальність використання прямого та непрямого методів оцінювання трансакційних витрат у комплексі на сучасному етапі розвитку функцій обліку та контролю; уточнено вимоги до непрямого методу виміру трансакційних витрат. Запропоновано підхід до кількісного визначення розміру трансакційних витрат підприємства, виходячи з даних бухгалтерського обліку з використанням середнього відсотка трансакційних витрат.

Ключові слова: трансакційні витрати, облікове відображення, кількісна оцінка, класифікація трансакційних витрат, непрямий метод, середній відсоток трансакційних витрат.

Зелинский А.Ю. К ВОПРОСУ КОЛИЧЕСТВЕННОЙ ОЦЕНКИ ТРАНСАКЦИОННЫХ ИЗДЕРЖЕК

В статье исследованы проблемы оценки трансакционных издержек на микро- и макроуровнях. Проанализированы различные подходы к количественному и тенденциозному измерению трансакционных издержек; рассмотрены существующие методики оценки как на отдельном рынке, так и экономики в целом. Доказана актуальность использования прямого и непрямого методов оценки трансакционных издержек в комплексе на текущем этапе развития функций учета и контроля; уточнено требование к непрямому методу измерения трансакционных издержек. Предложен подход к количественному определению размера трансакционных издержек предприятия, исходя из данных бухгалтерского учета с использованием среднего процента трансакционных издержек.

Ключевые слова: трансакционные издержки, учетное отражение, количественная оценка, классификация трансакционных издержек, непрямой метод, средний процент трансакционных издержек.

Zelinskyy A.Yu. TO THE QUESTION OF QUANTITATIVE EVALUATION OF TRANSACTION COSTS

The problem of transaction costs evaluation at the micro and macro levels is investigated in the article. Different approaches to measuring of quantitative and tendentious transaction costs are analyzed; existing methods of evaluation is considered, both at a certain market and of economy in general. The topicality of using of direct and indirect evaluation methods of transaction costs as a whole in the current development stage of accounting and control functions; requirements for indirect method of transaction costs measurement is specified. The approach to the measurement of transaction cost volume, based on accounting data using the average percentage of transaction costs.

Keywords: transaction costs, accounting reflection, classification of transaction costs, indirect method, average percentage of transaction costs.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку виробничих відносин, глобалізації та підвищення конкуренції набирає обертів значення трансакційних витрат, які є складним економічним об'єктом, не до кінця вивченими та ідентифікованими у бухгалтерському обліку. Трансакційні витрати розосереджені серед накладних витрат і ідентифікувати їх досить

складно, інколи навіть неможливо, не кажучи вже про їх кількісну та вартісну оцінку.

Проблема розширення та удосконалення теорії трансакційних витрат у проекції на бухгалтерський облік підприємств та імплементації її в повсякденну діяльність на разі переживає нове народження. Кількісна оцінка трансакційних витрат уже тривалий час

є предметом досліджень науковців, розроблено різні схеми та методики виміру трансакційних витрат, як кількісні, так і тенденційні, запропоновано моделі обліку трансакційних витрат на рахунках бухгалтерського обліку, у тому числі із використанням спеціалізованих програм. Тому питання їх дослідження, оцінки та обліку, на нашу думку, на разі є дуже перспективним напрямком наукових пошуків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ідентифікації та оцінки трансакційних витрат на рівні підприємства досліджували Л.В. Базалієва, І.П. Булеев, Т.В. Склярчук, які займалися питанням віднесення певних видів витрат до складу трансакційних та їх оцінкою; Р.Дж. Віллет, Р. Матесіч, М. Тіпет, Р. Уотс, Н.О. Гончарова, М.С. Данько, О.Л. Матвеева, С.І. Мельник, І.Г. Паженська, М.М. Шигун, Ж.М. Ющак, які розробляли методичні підходи до обліку трансакційних витрат; Т.А. Корнєєва, яка займалася побудовою нової моделі бухгалтерського обліку витрат на рівні об'єднань підприємств; С.В. Булгакова, А.В. Красніков, Н.Г. Сапожнікова, Н.О. Лоханова, які вивчали підвищення ефективності діяльності підприємства через управління трансакційними витратами. Проте аналіз публікацій, пов'язаних з ідентифікацією таких витрат в бухгалтерському обліку, свідчить про відсутність глибоких теоретичних напрацювань у цьому напрямку, що і актуалізує мету дослідження.

Мета статті полягає у вивченні існуючих підходів до оцінки трансакційних витрат із застосуванням як прямого, так і непрямого методу оцінювання та спробі формування концепції оптимальної оцінки трансакційних витрат, виходячи з інформації, що міститься на рахунках бухгалтерського обліку, яка була б економічно ефективною, універсальною та не потребувала б значних ресурсів підприємства для свого впровадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. У вузькому сенсі трансакційні витрати – це витрати, пов'язані з обміном. Уперше цей термін використав у своїй роботі «Природа фірми» (1937 р.) Р. Коуз [1, с. 36–58]. У більш широкому контексті – це всі витрати понад трансформаційні (Д. Норт) [2]. Класичне визначення трансакційних витрат дав Т. Егертсон [3, с. 29]: «У загальному сенсі трансакційні витрати – витрати, що виникають, коли індивіди обмінюються правами власності на економічні активи і забезпечують свої виключні права». Р. Метьюз запропонував наступне визначення: «Фундаментальна ідея трансакційних витрат у тому, що вони складаються з витрат складання та укладання контакту, а також витрат нагляду за дотриманням контракту і забезпечення його виконання в протилежність виробничим витратам, які є суттю витрат власне виконання контакту» [4, с. 48].

Роль даного виду витрат у сучасному світі практично неможливо переоцінити. Згідно з оцінками експертів, трансакційні витрати фірми на традиційних ринках становлять приблизно від 1,5 до 5%, а при освоєнні нових ринків збуту дана цифра може збільшитися до 15% [5].

В економічній літературі існують два підходи до проблеми вимірювання трансакційних витрат. Перший – ординалістичний, ґрунтується на положенні, що на практиці має значення лише напрямок зміни рівня витрат та є домінуючим у сучасній економічній науці. Дослідницька стратегія зводиться до порівняння наявних альтернатив шляхом встановлення їх відносної величини в межах діючих інституційних угод. Такий підхід виходить з припущення, що тран-

сакційні витрати не піддаються прямому вимірюванню, оскільки саме поняття трансакційних витрат не має чіткого однозначного трактування в сучасній економічній науці.

Проблема облікового відображення трансакційних витрат полягає в тому, що в кожному обліковому об'єкті закладена частина трансакційних витрат, тобто даний вид витрат розосереджений між різними частками майна і зобов'язань підприємства [6].

Оскільки трансакційні витрати у значній мірі носять імовірнісний або неформальний характер, не можуть бути враховані у більшості випадків як витрати, величину яких можна отримати з бухгалтерської звітності. Деякі дослідники вважають, що витрати, які відносяться до трансакційних, у принципі є невимірними.

Другий підхід – кардиналістичний – припускає можливість прямого кількісного виміру витрат на трансакції. Така оцінка була проведена економістами Г. Демсецом, Д. Нортоном і Дж. Уолісом, В.Л. Тамбовцевим, Р.І. Капельюшніковим. На думку вчених, існує ряд трансакційних витрат, які неможливо виміряти, проте інша частина витрат може і повинна бути піддана кількісній оцінці. Такі спроби прямо оцінити витрати на трансакції робилися і на макро-, і на мікроекономічному рівні.

Уперше спробу кількісного виміру трансакційних витрат на окремому ринку зробив Г. Демсец у статті «Витрати трансакції» (1968 р.). Об'єктом аналізу стала Нью-Йоркська фондова біржа як засіб забезпечення швидкого обміну цінними паперами і відповідно правами власності на реальні активи. На цій основі трансакційні витрати були визначені як витрати використання для здійснення швидкого обміну акцій на гроші.

Першими спробу систематичної оцінки трансакційних витрат в економіці зробили Д. Норт і Дж. Уоліс. Її результати знайшли відображення у статті «Вимір трансакційного сектора в американській економіці в 1870–1970 роках» [7]. І сьогодні дана робота залишається актуальною, незважаючи на велику кількість літератури з трансакційних витрат. За межами їх моделі кількісної оцінки залишаються трансакційні послуги в тіньовій економіці. Вчені допускали виділення як проміжних, так і кінцевих трансакційних послуг, що виявляється необхідним для уникнення подвійного рахунку.

Для оцінки трансакційних витрат на макроекономічному рівні Дж. Уоліс і Д. Норт запропонували використовувати поняття трансакційного сектора. Вони включили в цей сектор оптову та роздрібну торгівлю, страхування, банківський сектор, операції з нерухомістю, витрати на апарат управління в інших галузях, витрати держави на судову і правоохоронну діяльність (державний трансакційний сектор) довели зростання частки трансакційного сектору економіки майже удвічі з 1870 р. по 1970 р., що свідчить про ріст економіки взагалі.

Для кількісної оцінки трансакційного сектора вони ділять трансакційні витрати на три категорії (рис. 1).

Однією з перших спроб оцінити частку трансакційного сектору в економіці України була робота І.С. Коропецького, який указав на ріст трансакційних витрат в Україні, але основною причиною цього вчений вважає не ріст економіки, а низьку специфікацію прав власності та недостатньо розвинену інформаційну систему [8].

На думку Т. Егертсона, трансакційні витрати прямо пропорційні кількості економічних агентів, що укладають контракти між собою. Відповідно до

визначення Р. Метьюза, трансакційні витрати обернено пропорційні кількості укладених контактів і встановлених норм, що забезпечують виконання даних контактів.

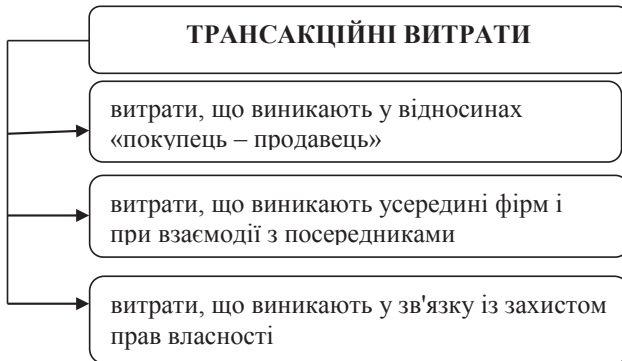

Рис. 1. Поділ трансакційних витрат Дж. Уоліса і Д. Норта для оцінки трансакційного сектору

Що стосується внутрішньофірмових трансакційних витрат, то тут незалежно від вибору схеми кількісної оцінки трансакційного сектора всередині фірм необхідно, на думку Д. Норта і Дж. Уоліса, виконання двох умов:

1. Виділення професій, які безпосередньо пов'язані з виконанням трансакційних функцій:

- придбання ресурсів;
- розподіл виробленого продукту;
- координація та контроль виконання трансформаційних функцій.

2. Визначення величини трансакційних витрат через обчислення заробітної плати зайнятих у внутрішньофірмовому трансакційному секторі [7].

Трансакційні витрати у значній частині носять імовірнісний або неформальний характер і не можуть бути враховані в більшості випадків як витрати, величину яких можна отримати з фінансової звітності.

Таким чином, за відсутності універсальних прямих методів розрахунку трансакційних витрат актуальним стає питання розробки методу непрямої оцінки трансакційних витрат підприємства, що дозволяє не тільки оцінити такі витрати, але й виміряти їх.

Виходячи з вищевикладеного, доцільна розробка методу оцінки трансакційних витрат, що поєднував би в собі прямий та непрямий методи оцінки. Іншими словами, у разі можливості ідентифікації та оцінки трансакційних витрат доречним є застосування прямого методу обліку, за відсутності такої можливості – необхідно буде використовувати непрямий метод.

Даний непрямий метод оцінки трансакційних витрат повинен відповідати наступним вимогам:

- бути універсальним для всіх підприємств обраного напрямку;
- урахувувати всі види трансакційних витрат;
- надавати можливість оцінки за даними фінансової звітності [9, с. 46].

На виконання вказаних положень нами запропонований наступний варіант обліку непрямих трансакційних витрат.

По-перше, пропонуємо зафіксувати сталу класифікацію трансакційних витрат і в подальшому її не змінювати, це дуже важливо як для порівнянності та співставності даних, так і для коректності запропонованої моделі обліку.

На основі класифікації Т. Егертсона [3, с. 37], яка відрізняється простотою і об'ємністю, так як побудо-

вана за принципом аналогії із зовнішніми ознаками діяльності, що породжує відповідні витрати, розроблено власну класифікацію трансакційних витрат:

- витрати пошуку інформації;
- витрати ведення переговорів;
- витрати укладання контрактів;
- витрати моніторингу;
- витрати на примус;
- витрати на захист прав власності;
- витрати на налагодження внутрішньої координації.

Класифікація трансакційних витрат, усвідомлення причин їх виникнення, факторів, що впливають на їх розмір, дозволяє обґрунтовано підійти до пошуку способів їх зниження. Однак можна навести безліч прикладів, коли компанія, збільшуючи трансакційну складову своїх витрат, домагається тим самим значного розширення ринків збуту, усунення конкурентів, доступу до більш дешевих ресурсів [10].

По-друге, і найголовніше, необхідно провести аналітичну роботу по підрахунку трансакційних витрат підприємства за попередній звітний період. На нашу думку, це повинен бути рік, адже ні квартал, а тим більше місяць, не зможуть надати повну і репрезентативну картину трансакційних витрат підприємства. Однозначно, це трудомістка і затратна процедура, до того ж не завжди результат буде відповідати дійсності на всі 100%, так як при проведенні вказаної роботи можливі неточності (однак це не аксіома, на нашу думку, робота з вибору трансакційних витрат зі всього масиву бухгалтерських даних співставна з роботою, яку проводили бухгалтери при формуванні відомостей стосовно сплати податку на прибуток до 2011 р.). Звичайно, тут не враховується час на стояння в чергах, особисті стосунки та ділові контакти, а також тіньова сторона бізнесу, проте зниження точності результатів дозволяє зробити в цьому випадку використання кардиналістського підходу більш ефективним, а запропонована модель обліку є простою у використанні та обрахунку і в подальшому значно спростить облік трансакційних витрат для підприємства, надасть корисну інформацію для зовнішніх та внутрішніх користувачів та управлінського персоналу зокрема з метою їх мінімізації.

І, по-третє, основне, – модель повинна давати можливість зацікавленим особам оцінити трансакційні витрати за даними бухгалтерського обліку.

Запропонована модель обліку трансакційних витрат представляє собою симбіоз обліку прямих трансакційних витрат, тобто тих витрат, які можна легко ідентифікувати та виділити, наприклад, оплата послуг юриста під час підписання контракту чи під час судового розгляду невиконання його умов, заробітна плата та нарахування на фонд заробітної плати працівників, які безпосередньо займаються налагодженням ділових відносин з контрагентами, витрати на сертифікацію продукції, її ліцензування тощо. Так і всі інші трансакційні витрати, які прямо не можна виділити з усього масиву інформації, але які встановлені у процесі підготовчої роботи.

Суму непрямих трансакційних витрат, установлених у рамках підготовчої роботи, необхідно поділити на загальну суму трансакційних витрат з метою визначення середнього відсотка трансакційних витрат.

Тобто

$$\%TCn = TC_i / (TC_i + TC_d), \quad (1)$$

де, % TCn – середній відсоток трансакційних витрат базового періоду;

TC_d – сума прямих трансакційних витрат;

TC_i – сума прямих трансакційних витрат.

Загальна формула середнього відсотка трансакційних витрат матиме вигляд:

$$\%TC = \%TC_n * (\mu A_1 + \mu A_2 + \mu A_3 + \mu A_4 + \mu A_5 + \mu A_6 + \mu A_7 + \mu A_8) * (\lambda B_1 + \lambda B_2 + \lambda B_3 + \lambda B_4 + \lambda B_5) * k, \quad (2)$$

де, $\%TC$ – середній відсоток трансакційних витрат звітного періоду;

A_1 – собівартість реалізації товарів, робіт, послуг (зміна дебету рахунку 90, %);

A_2 – адміністративні витрати (за вирахуванням витрат на оплату праці), зміна дебету рахунку 92, %;

A_3 – збутові витрати (за вирахуванням витрат на оплату праці), зміна дебету рахунку 93, %;

A_4 – інші витрати операційної діяльності, зміна дебету рахунку 94, %;

A_5 – фінансові витрати, зміна дебету рахунку 95, %;

A_6 – витрати від участі в капіталі, зміна дебету рахунку 96, %;

A_7 – інші витрати, зміна дебету рахунку 97, %;

A_8 – витрати на оплату праці адміністративного та збутового персоналу (зміна дебету рахунку 92 та 93 у частині витрат на оплату праці, %);

B_1 – дохід від реалізації (зміна кредиту рахунку 70, %);

B_2 – інший операційний дохід (зміна кредиту рахунку 71, %);

B_3 – дохід від участі в капіталі (зміна кредиту рахунку 72, %);

B_4 – фінансові доходи (зміна кредиту рахунку 73, %);

B_5 – інші доходи (зміна кредиту рахунку 74, %);

k – коефіцієнт трансакційності (зміна кількості контрактів, як формальних, так і не формальних);

μ – частка в загальному обсязі витрат;

λ – частка в загальному обсязі доходів.

«%» зміни розраховується як відношення фактичних обсягів до планових, тобто звітний період необхідно поділити на базовий період і помножити на 100%.

Виділення зміни оплати праці адміністративного та збутового персоналу пов'язане з тим, що саме працівники даних напрямків в основному займаються обслуговуванням трансакційного сектору підприємства, хто в більшій, а хто в меншій мірі.

Важливим є також і коефіцієнт трансакційності, що характеризує динаміку зміни кількості контрактів, як формальних, так і неформальних, так як трансакційні витрати в першу чергу пов'язані саме з обслуговуванням останніх.

Що стосується коефіцієнтів, що вказані поряд з показниками, то їх розмір може бути меншим або дорівнювати одиниці, у залежності від питомої ваги в сукупних витратах чи сукупних доходах підприємства.

У кінці визначення обсягу трансакційних витрат у вказаному періоді проводиться їх підрахунок шляхом додавання прямих трансакційних витрат та непрямих трансакційних витрат, що розраховуються як добуток середнього відсотка трансакційних витрат на суму прямих трансакційних витрат, отже, визначається сума непрямих трансакційних витрат, що приходить на 1 грн. прямих трансакційних витрат.

$$\sum TC = TC_d + TC_i * \%TC \quad (3)$$

Варто зауважити, що даний метод обрахунку непрямих трансакційних витрат є окремим випадком та скоріше ідеальним варіантом при всіх рівних умовах, який на практиці потребуватиме внесення додаткових змінних для більш коректних результатів.

Висновки. Основним недоліком сучасного фінансового та управлінського обліку є те, що жоден з цих видів обліку в даний час не формує цілеспрямовано дані про трансакційні витрати. Існуюча методика обліку витрат і калькулювання собівартості також не передбачає виділення та відокремлення трансакційних витрат. Проблема полягає переважно в тому, що трансакційні витрати не є загально визначеними об'єктами бухгалтерського обліку та аналізу.

У статті проаналізовано фундаментальні роботи з теорії кількісної оцінки трансакційних витрат, розглянуто різні підходи до оцінки трансакційних витрат. Запропоновано для використання комплексний підхід до кількісної оцінки трансакційних витрат, виходячи з даних бухгалтерського обліку з використанням середнього відсотку трансакційних витрат.

Перераховані вище приклади вказують, що проблема кількісної оцінки трансакційних витрат може бути розв'язаною. Для її вирішення необхідно виконання кількох умов: по-перше, чітке визначення поняття трансакційних витрат, що дозволить вирішити поставлене перед дослідником завдання; по-друге, чітка класифікація трансакційних витрат на рівні діяльності підприємства; по-третє, вибір методу для отримання емпіричних даних.

На нашу думку, подальші наукові пошуки в запропонованому напрямі можливі у площині їх імплементації безпосередньо в інформаційно-облікову складову бухгалтерського обліку на кожному конкретно взятому підприємстві чи групі підприємств, а також уточнення значення показників вказаних у формулі 2 в залежності від обраної бази розподілу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Р. Коуз; пер. с англ. Б. Пинскера. – М.: Новое издательство, 2007. – С. 224.
2. Попов А.Н., Стукалова О.В. Культура управления трансакционными издержками предпринимательской деятельности как объект институционального исследования / А.Н. Попов, О.В. Стукалова // Экономический анализ: теория и практика. – Челябинск, 2014 – № 36. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/kultura-upravleniya-transaktsionnymi-izderzhkami-predprinimatelskoy-deyatelnosti-kak-obekt-institutsionalnogo-issledovaniya>.
3. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты / Т. Эггертссон; пер. с англ. М.Я. Каждана. – М.: Дело, 2001. – С. 408.
4. Попов Е. Трансакционная функция / Е. Попов // Общество и экономика. – М., 2007. – № 9–10. – С. 217.
5. Лесных В. Минимизация трансакционных издержек / В. Лесных // Общество и экономика. – М., 2005. – № 5. – С. 41.
6. Лоханова Н.О. Застосування методу моделювання в управлінні трансакційними витратами як інструмент впливу на стан економічної стійкості підприємства / Н. Лоханова // Ефективна економіка. – 2014. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789.pdf>.
7. Wallis J., North D. Measuring the Transactional Sector in American Economy, 1870–1970 // Long – term factors in American Economic Growth. Vol. 51 of The Income and Wealth Series. Ed. by S. Engerman and R. Gallman. Chicago: University of Chicago Press, 1986. – P. 95–161.
8. Коропецький І.С. Сектор трансакцій у сучасній Україні / І.С. Коропецький // Економіка України. – 1997. – № 7. – С. 43–51.
9. Вологин І.С., Соколенко В.В. Трансакционные издержки в деятельности предприятия промышленности / И.С. Вологин, В.В. Соколенко // Вестник ТГЭУ. – 2009. – № 4. – С. 46.
10. Вернер. К. Черная книга корпораций / К. Вернер, Г. Вайс; пер. с нем. О. Колосовой. – Екатеринбург: Ультра. Культура, 2007 – С. 416.